

VWS OMGEVINGSANALYSE COVID-19

Analyseperiode 10:30 uur d.d. 25 mei – 10:30 uur d.d. 26 mei

5.1.2e

Directie Communicatie

Wie is getroffen? (1 ^e ring)	Wie is betrokken? (2 ^e ring)	Wie voelt zich betrokken? (3 ^e ring)
<ul style="list-style-type: none"> Nederlanders overleden aan COVID-19 Besmette NVWA-dierenartsen en assistenten Besmette arbeidsmigranten Nederlandse gemeenten 	<ul style="list-style-type: none"> Familie, vrienden, omwonenden van getroffen Nederlanders VNG 	<ul style="list-style-type: none"> Algemeen publiek Politici

Samenvatting

- Veel vragen en discussie rond de besmetting van werknemers in slachthuizen en nertsstallen; Wat is de precieze oorzaak? Zijn dit de nieuwe brandhaarden? Hoe gaan we om met besmette arbeidsmigranten?
- Er is veel aandacht voor de woon- en werkomstandigheden van arbeidsmigranten die in slachthuizen werken. Daar wordt namelijk van gezegd dat ze bijdragen aan de mate van besmetting. Een keurmeester die onlangs nog bij de Vion in Groenlo aan het werk was (en anoniem wil blijven) spreekt van 'moderne slavernij'. "Dat zeg ik al jaren. Het is bizar. Ik ben blij dat het aan het licht komt. En nu wordt er in de andere slachthuizen in Nederland ook getest en dat is nog maar het begin. Groenlo is nog maar het topje van de ijsberg." FNV pleit voor betere arbeidsomstandigheden en een kleinere rol voor uitzendbureaus. Vion pleit op haar beurt voor het preventief testen van al het personeel in Nederlandse vleesbedrijven.
- De Telegraaf schrijft dat veel verzorgings- en verpleeghuizen hun deuren nog niet hebben geopend voor persoonlijk bezoek. "Vorig week werd de versoepeling aangekondigd, maar daarna volgden Hemelvaart en een weekend. Ik denk dat veel huizen niet klaar waren", zegt een woordvoerder van cliëntennetwerk LOC. En bovendien stond ook het personeel niet overal te trappelen, weet ouderenorganisatie ANBO. Die merkt de aarzeling bij veel instellingen en denkt dat langzamerhand de deuren steeds verder open zullen gaan.
- Uit onderzoek van EenVandaag en VNG blijkt dat bezuinigingen en belastingverhoging onvermijdelijk zijn als het Kabinet niet snel met meer steunmaatregelen komt. 77% van de deelnemende gemeenten vreest bezuinigingen waar 'gewone burgers' de dupe van worden. Door corona lopen inkomsten terug en stijgen uitgaven, bijvoorbeeld door handhaving, meer werk voor de GGD en ondersteuning van sportverenigingen.
- Verschillende keren wordt benadrukt dat veel gemeenten er al niet goed voor stonden wegens gestegen kosten van de Wmo en de jeugdzorg. 'Hier komt nu de coronacrisis bovenop.' VNG-voorzitter Jan van Zanen: "We zijn eigenlijk al met 2-0 achterstand aan de coronacrisis begonnen".
- Gemeenten verwachten vooral in de zorg 'hele harde keuzes' te moeten maken. 81% van de gemeenten maakt zich zorgen over de maatschappelijke gevolgen voor kwetsbare groepen.
- Buiten VWS is er vandaag veel ruimte voor handhaving. De Boa's maken zich hard voor verdedigingsmiddelen en er is kritiek op 'rammelende [corona]regels' in de openbare ruimte. "Ga in verzet" schrijft NRC in haar commentaar - "...zulke zwak gefundeerde handhaving en marginale uitvoering verdient rechterlijke toets".

Karakterisering berichtgeving

- Verschillende media koppen gistermiddag dat de nieuwe RIVM-cijfers de laagste zijn sinds het begin van de coronacrisis.
- De Telegraaf kopt op de voorpagina: 'Zorgen om zieke nertsen'. Volgens de krant lijken de Nederlandse besmettingen van nerts op mens wereldwijd een 'unieke situatie'.
- De Volkskrant schrijft: 'Door de grote corona-uitbraak in een slachthuis in Groenlo, waar 147 medewerkers besmet zijn geraakt, verkeren plots alle verantwoordelijke partijen in hoogste staat van paraatheid. Konden de vleesfabrieken te lang ongestoord hun gang gaan?'
- De politie deelt maandagavond beelden van de mannen die aan het begin van de coronacrisis auto's van zorgpersoneel van het Elisabeth-TweeSteden Ziekenhuis (ETZ) in Tilburg hebben leeggeroofd. Media als Omroep Brabant en De Telegraaf wijden er stukken aan.
- Er is veel aandacht voor de woon- en werkomstandigheden van arbeidsmigranten die in Nederlandse slachthuizen werken. Daar wordt namelijk van gezegd dat ze bijdragen aan de mate van besmetting.

SISOS (Slachtoffers - Identiteiten – Schade - Oorzaken - Scenario's)*Slachtofferaantallen*

- Nog eens drie mensen die werken in een varkensslachthuis in Helmond hebben positief getest. Zij behoorden tot een groep van 43 mensen, onder wie NVWA-dierenartsen en hun assistenten van de Kwaliteitskeuring Dierlijke Sector (KDS), die afgelopen weekend zijn getest.
- Sinds zondagavond zijn 18 mensen positief getest in de regio Leer. 118 mensen zijn in quarantaine gegaan.
- Het aantal coronapatiënten dat wordt behandeld op IC, is niet gedaald of gestegen. Het zijn er 223, evenveel als op zondag, aldus het Landelijk Coördinatiecentrum Patiënten Spreiding (LCPS).
- Rotterdam is opnieuw de 'treurige koploper' in de crisis met de meeste positieve testen, meeste ziekenhuisopnames en meeste sterfgevallen in één week tijd van alle gemeenten, schrijft AD.

Identiteiten

- Nederlandse ziekenhuizen hebben de afgelopen weken twintig kinderen behandeld voor een zeldzame ontstekingsziekte. Ze hadden verschijnselen van de ziekte van Kawasaki. Elf van hen bleken ook antistoffen tegen corona in hun bloed te hebben, wat betekent dat ze die ziekte onlangs hebben gehad. Enkele kinderen hebben op de IC gelegen. Vier patiënten waren jonger dan 5 jaar, de anderen waren 5 tot 18 jaar.
- Nertsenfokker Huub Kuijpers en zijn vrouw blijken door de nertsen besmet te zijn met het coronavirus. Ook hun oudste dochter is ziek, maar zij is hoogstwaarschijnlijk door haar ouders aangestoken.
- 147 werknemers van een vleesverwerkingsbedrijf in Groenlo zijn positief zijn getest. De meeste werknemers van het vleesverwerkingsbedrijf zijn Roemeens. Veel van hen wonen in Duitsland.

Oorzaken

- De tweede besmetting van dier op mens in een nertsenhouderij vond waarschijnlijk plaats toen niet bekend was dat nertsen daar besmet waren, en personeel nog geen beschermende kleding en mondkapjes droeg.
- De besmettingen in de regio Leer zijn mogelijk te wijten aan het niet naleven van de hygiënerregels tijdens een feest in restaurant Alte Scheune in Jehringsfehn.
- Er is volgens de Europese autoriteit voor voedselveiligheid EFSA geen bewijs dat het virus wordt overgedragen via voedsel (vlees).

Scenario's

- Deskundigen gaan ervan uit dat besmettingshaarden de komende tijd vaker zullen opduiken.
- Ernst Kuipers is overtuigd dat er een tweede golf gaat komen. "We hebben het virus onderdrukt, maar het virus is niet weg. (...) als het in de zomer beperkt is, kan de druk in het najaar des te hoger zijn."

Informatiebehoefte*Welke informatie vragen leven er bij getroffen?*

- Via de social kanalen van minister De Jonge geven mensen aan beschermingsmiddelen of een test te willen voor een bezoek in het verpleeghuis. Vragen die worden gesteld zijn: Mensen vinden de bezoekregeling te weinig, wat als een bewoner meerdere kinderen heeft? Wanneer gaan we Hydroxychloroquine gebruiken? De ventilatie in verpleeghuizen is slecht en reden voor verspreiding?
- Via de social kanalen van minister Van Rijn komen steunbetuigingen binnen voor Rutte. Terugkerend onderwerp was het testen van huisartsen op corona. Concrete vragen zijn er niet binnengekomen.
- Het RIVM krijgt vragen over de nertsenfokkerijen ('waarom worden die niet geruimd?') en slachtbedrijf Vion ('Kan ik veilig vlees blijven eten?').
- De vraag 'wat zijn de regels over groepsvervoer in een busje van mensen met een beperking?' wordt gesteld.
- Verschillende media stellen en beantwoorden vragen over mogelijk besmet vlees; NOS: 'Vlees uit 'besmette' slachterijen: is dat veilig?', RTL Nieuws: 'Kan ik corona krijgen door het eten van een besmet stuk vlees?'
- De Telegraaf: 'Verandert de nertsenhouderij in een nieuwe kweekvijver voor corona? Na de nieuwe besmetting van mensen op pelsdierbedrijven houdt die vraag virologen en politici bezig. Ook katten gaan niet vrijuit. Hoe veilig zijn we nog in de buurt van dieren?'
- De Volkskrant: 'Hebben de slachthuizen te lang hun gang kunnen gaan?'

Hoe wordt het incident omschreven (welke facts en figures worden benoemd)?

- Nederlandse ziekenhuizen hebben de afgelopen weken twintig kinderen behandeld voor een zeldzame ontstekingsziekte. Ze hadden verschijnselen van de ziekte van Kawasaki. Elf van hen bleken ook antistoffen tegen corona in hun bloed te hebben, wat betekent dat ze die ziekte onlangs hebben gehad. *Voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde Károly Illy* zegt dat het lastig is vast te stellen of de

ontstekingen veroorzaakt werd door corona. "Maar als twintig kinderen een Kawasaki-achtig ziektebeeld hebben, van wie meer dan de helft corona-antistoffen heeft, nemen we aan dat er wel een relatie is."

- Thaise wetenschappers werken aan een coronavaccin dat goedkoper is dan mogelijke westerse alternatieven. Ze testen hun middel momenteel nog op makaken (apen). Waarschijnlijk beginnen de proeven op mensen in oktober. De onderzoekers hopen het middel in 2021 klaar te hebben.
- De WHO heeft tests om te kijken of het middel hydroxychloroquine helpt tegen corona voorlopig stilgelegd. Het besluit is genomen op basis van een artikel in het medisch vakblad The Lancet waarin staat dat het de kans om te overlijden juist verhoogde en niet lager maakte.

Slachthuizen/arbeidsmigranten

- De Centrale Organisatie voor de Vleessector (COV) voert maandag spoedoverleg met de leden over extra maatregelen na de corona-uitbraak bij vleesverwerkingsbedrijf Vion in Groenlo.
- De coronabesmettingen bij vleesverwerker Vion staan niet op zichzelf, schrijft Trouw. In de VS zijn al tientallen vleesfabrieken sinds het begin van de pandemie voor lange of kortere tijd gesloten. Ook in Brazilië, Ierland, Duitsland en Frankrijk zijn er veel positief geteste werknemers die in deze fabrieken werken.

Besmettingen van nerts op mens

- "We zijn in de hoogste staat van paraatheid", zegt *Wim Verhagen, directeur van de Nederlandse Federatie van Edelpelsdieren (NFE)*. "Bij het begin van de epidemie wisten we van dit risico. In de wetenschap was al bekend dat marterachtigen en katachtigen gevoelig zijn voor corona. En dus waren nertsenhouders extra alert om geen zieke mensen op hun bedrijven toe te laten." Of de kat het virus weer aan de mens kan overdragen, is niet zeker. Dat wil dierenarts en viroloog Wim van der Poel snel laten onderzoeken. Hij verwacht dat het risico gering is, anders hadden we wereldwijd al veel meer voorbeelden moeten zien.
- *Hoogleraar diergeneeskunde Arjan Stegeman* stelt dat er nog een andere optie is voor nertsenstallen dan sluiten: "Het virus laten uitzieken en goed isoleren." Deze week moet duidelijk worden hoe succesvol dat isoleren precies is. Stegeman hoopt duidelijkheid te krijgen of een verwilderde boerderij het virus van een besmet bedrijf 1.500 meter verderop heeft overgebracht. Stegeman: "Het [een oprukken van een andere variant van het virus] is een terecht punt van zorg. We willen niet dat het virus een reservoir gaat vormen op deze bedrijven. We onderzoeken daarom wekelijks of het virus op korte termijn doodloopt of dat er sprake is van een situatie waarin het virus zich nog maanden blijft verspreiden binnen het bedrijf." Dat laatste zou volgens de hoogleraar een regelrechte nachtmerrie zijn. "Een reservoir bij welke diersoort dan ook is het laatste wat we willen. Dan gaan dieren het verstieren als het virus in de toekomst bij mensen onder controle is. Dan krijgen we mogelijk een situatie waarbij het virus een sprong maakt van dier naar mens en dan kan het weer van mens-tot-mens verspreiden."

Financiële problemen bij gemeenten

- Uit onderzoek van EenVandaag (in samenwerking met de VNG) onder 162 gemeenten blijkt dat bezuinigingen en belastingverhoging onvermijdelijk zijn als het kabinet niet snel met meer steunmaatregelen voor gemeenten komt. Als er geen geld van het Rijk bij komt, voorzien bijna alle gemeenten (87%) de komende maanden een beetje (39%) of grote (48%) financiële problemen. 77% vreest bezuinigingen waar 'gewone burgers' de dupe van worden. De helft voorziet een belastingverhoging. Door corona lopen de inkomsten van de gemeenten flink terug. Aan de andere kant hebben ze te maken met veel meer uitgaven. Als mogelijke bezuinigingsopties noemt 39% de Wmo.
- *Wethouder financiën Detlev Cziesso (Apeldoorn)* vreest een grote financiële strop van 10-15 miljoen euro door hogere uitgaven: "Zo zijn we bijvoorbeeld meer geld kwijt aan dak- en thuislozenopvang." Net als veel andere gemeenten heeft Apeldoorn de afgelopen jaren de broekriem al flink moeten aanhalen. Belangrijkste oorzaak: de oplopende kosten voor jeugdhulp en de maatschappelijke ondersteuning. Er dreigt de komende jaren een tekort van 27 miljoen euro op de begroting. "Het risico bestaat dat onze dienstverlening zal verschalen."
- *Wethouder Gerrit Boonzaaijer (Utrechtse Heuvelrug)* rekt op een tekort van 1 miljoen euro op de begroting. Boonzaaijer voorziet, financieel én maatschappelijk, de grootste problemen in wat gemeenten 'het sociale domein' noemen: de bijstand en jeugd- en ouderenzorg. Door de overheveling van de Wmo-taken naar de gemeenten heeft Utrechtse Heuvelrug 3 tot 4 miljoen structureel moeten bezuinigen. De wethouder denkt dat de hulpvragen in de toekomst gaan toenemen en dus de rekening zal oplopen. "Bij ouderen neemt de eenzaamheid enorm toe. Bij jongeren kan minder zorg of zorg op afstand verleend worden. Maar wij moeten zorgaanbieders wel doorbetalen."

Wat zien, ruiken, voelen, horen, proeven mensen (zintuigelijke waarnemingen)?

- Veel verzorgings- en verpleeghuizen hebben hun deuren nog niet geopend voor persoonlijk bezoek, zo schrijft De Telegraaf. "Na een geslaagde pilot mocht dat onder bepaalde, strenge voorwaarden, maar veel instellingen lijken nog niet klaar voor bezoek aan bewoners. (...) Vorig week werd de versoepeling aangekondigd, maar daarna volgden Hemelvaart en een weekend. Ik denk dat veel huizen niet klaar waren", zegt een woordvoerder van cliëtnetwerk LOC. En dat terwijl veel familieleden dolgraag op bezoek willen bij hun vader, moeder of partner, blijkt uit een stroom mailtjes die bij De Telegraaf binnenkwamen. Zij hoopten dat ze weer op bezoek konden, nadat een proef met 26 verpleeghuizen geslaagd leek. Dat de deuren toch dicht blijven, voelde voor velen als een koude douche, aldus de krant. En bovendien stond ook het personeel niet overal te trappelen, weet ouderenorganisatie ANBO. Die merkt de aarzeling bij veel instellingen en denkt dat langzamerhand de deuren steeds verder open zullen gaan. Tot die tijd ziet de ANBO in bijvoorbeeld ontmoetingsruimten met plexiglas een goed alternatief.
- De politie deelt maandagavond beelden van de mannen die aan het begin van de coronacrisis auto's van zorgpersoneel van het Elisabeth-TweeSteden Ziekenhuis (ETZ) in Tilburg hebben leeggeroofd.

Slachthuizen/arbeidsmigranten

- NOS kopt 'Zorgen om coronabesmettingen arbeidsmigranten, breder onderzoek echt nodig'. Mogelijk speelt krappe huisvesting een rol. "Ik ben geen viroloog, maar veel werknemers slapen samen, hoesten bijna over elkaar heen, gaan samen in een bus naar werk en delen soms met wel 40 man een keuken. Dan is het lastig anderhalve meter afstand bewaren", zegt Bart Plaatje van FNV.
- Omroep Gelderland spreekt met een keurmeester die onlangs nog bij de Vion in Groenlo aan het werk is geweest en anoniem wil blijven. Hij zegt dat de besmette Roemeense, Bulgaarse en Hongaarse arbeidsmigranten mogelijk nog steeds 's ochtends vroeg in een busje stappen. "Niet om uit te benen of vlees te versnijden, maar om asperges te steken of aardbeien te plukken." Een aantal medewerkers van Vion zou zoek zijn, die worden misschien elders aan het werk gezet. "Het is moderne slavernij." Hij zegt dat de arbeidsmigranten in Groenlo niets hebben begrepen van het testen op corona en geen idee hebben van het feit dat de slachterij is gesloten. De buitenlandse werknemers wonen in Nederland en Duitsland. "Soms wel met dertig man in een huisje op een vakantiepark. De één komt uit bed, de ander gaat erin. Als ze maar goedkoop kunnen worden gehuisvest." Hij denkt dat de ze in die huisjes zijn besmet en niet in de snijzaal in Groenlo. "Het is bizar. Ik ben blij dat het aan het licht komt. En nu wordt er in de andere slachthuizen in Nederland ook getest en dat is nog maar het begin. Groenlo is nog maar het topje van de ijsberg."
- Volgens hoogleraar kwantitatieve veterinaire epidemiologie Mart de Jong liggen de oorzaken voor de getroffen vleessector waarschijnlijk op sociaaleconomisch vlak. "Zonder verzekering of papieren ga je niet snel naar een arts als je niet lekker bent. Dan werk je door. En ook in Nederland kan de drempel om naar de dokter te gaan voor mensen die bijvoorbeeld de taal niet spreken hoger liggen dan voor anderen. En als iemand met klachten zich niet afzondert, kan het snel gaan." Het nagaan van de contacten van besmette personen levert ook problemen op wegens gebrek aan goede adressen of telefoonnummers, zegt hij. Ook dat wijst op de specifieke omstandigheden van arbeidsmigranten. Uit het buitenland afkomstige werknemers leven daarbij vaak op kleine kamers met meerdere mensen en reizen gezamenlijk in busjes naar de fabriek. Hij vermoedt dat de besmettingen eerder buiten dan binnen de fabriek plaatsvinden. Net zoals het virus ook gedijt op cruise- of marineschepen, in gevangenissen of onder mijnwerkers in Zuid-Afrika. "Daar speelt telkens hetzelfde, veel mensen die dicht op elkaar leven, dat is gevaarlijk bij een epidemie."
- De GGD Noord- en Oost-Gelderland heeft zijn handen vol aan de 147 werknemers van een vleesverwerkingsbedrijf in Groenlo die positief zijn getest. Deze regionale gezondheidsdienst brengt nu in kaart met wie ze recentelijk nauw contact hebben gehad. De meeste werknemers van het vleesverwerkingsbedrijf zijn Roemeens. Veel van hen wonen in Duitsland; de Nederlandse en Duitse autoriteiten werken samen. De GGD's testen meer en traceren de nauwe contacten van iedereen die besmet blijkt. Om het aantal besmettingen in Nederland op het huidige lage peil te houden, is het noodzakelijk zo de verdere verspreiding van het virus meteen in te dammen. Dat is op zich al een klus bij een dergelijke grootschalige besmetting, maar nog lastiger als deze arbeidsmigranten treft, blijkt in Groenlo. 25 werknemers zijn nog niet getest omdat ze niet kwamen opdagen, en van vijf medewerkers ontbreken de gegevens. De Veiligheidsregio Noord- en Oost-Gelderland heeft Vion een ultimatum gesteld de ontbrekende gegevens te overleggen. 'Een enorm complexe en zware klus voor de GGD, een hoofdpijndossier', reageert epidemioloog Arnold Bosman. 'Zij moeten manoeuvreren onder tijdsdruk, en ook bedrijfsgevoelige informatie vergaren over de werknemers. Er zijn cultuurverschillen. Deze mensen hebben niet elke avond

naar het Journaal gekeken. Misschien hebben ze geen inkomsten als ze niet werken, of raken ze meteen hun huisvesting kwijt. Je zult moeten uitleggen wat het belang is van in quarantaine gaan. En ook kijken of daarvoor praktische belemmeringen zijn.¹

- Duidelijk is in elk geval dat de GGD er bovenop zit, zegt *Christian Hoebe, hoofd infectieziekten bij de GGD Zuid-Limburg en hoogleraar infectieziektenbestrijding*. Hoebe vindt niet dat deze casus een testcase is voor de effectiviteit van de contactonderzoeken. "Dit is een uitzonderlijke situatie, met kwetsbare arbeidsmigranten en een taalbarrière." De vraag is of het honderd procent gaat lukken iedereen uit deze groep in quarantaine te houden, vervolgt Hoebe. "Normaal gesproken weten de contactonderzoekers waar iemand woont en bespreken ze de maatregelen in het Nederlands."

Welke geruchten worden genoemd?

- Op social media wordt verwezen naar een studie waaruit zou blijken dat de griepvrij het risico op corona met 36% zou doen toenemen.

Betekenisgeving

Welke oproepen worden gedaan?

- Vleesverwerkingsbedrijf Vion wil al haar 12.000 medewerkers meermalig preventief laten testen op het virus. Op die manier kan de vleesvoorziening worden voortgezet en ontstaan in Nederland geen lege schappen. "Wij roepen de GGD en de NVWA op om na deze ervaring in Groenlo alle medewerkers van onze vleesbedrijven en ook die in de rest van de sector in Nederland preventief te testen op het coronavirus. Niet eenmalig, maar meerdere keren, zodat we beter kunnen vaststellen wie besmet is en wie niet en hoe het virus zich ontwikkelt. Ook kunnen we dan direct mensen die besmet zijn in thuisquarantaine laten gaan", zegt *Ronald Lotgerink, directeur van Vion*. Nog niet alle medewerkers van de vestiging in Groenlo hadden zich bij de GGD gemeld. Inmiddels wel. "Wij vinden het ongewenst wanneer medewerkers onvoldoende bereikbaar zijn of niet reageren. In deze crisis past gezamenlijk optrekken."
- *Viroloog Ab Osterhaus* waarschuwt kattenbezitters voor overdreven angst. "Bij katten, honden of fretten bestaat voor de gewone burger amper risico. De kans is op besmetting door de medemens is oneindig veel groter dan door een kat." In het geval van werknemers op een nertsenhouderij is dat mogelijk anders, waarschuwt hij. "Daarbij gaat het om op grote schaal gehouden dieren waarbij een behoorlijke virusdruk kan ontstaan. Vergelijk die nertsenstal met een stampvol café of een voetbalstadion vol mensen."
- 'Brabantse ziekenhuizen houden hun hart vast voor versoepelingen' kopt AD. Een tweede golf coronapatiënten, kunnen de ziekenhuizen in Noord-Brabant nog niet aan, zegt *Olof Suttorp van het Amphia in Breda*. "Dit heeft ongelooflijk veel impact gehad op onze mensen. Zij zijn echt kapot. Ik wil het niet dramatiseren, maar als je zes weken lang zo doorgaat, krijg je klachten. Er zijn mensen die last hebben van een posttraumatische stressstoornis. Het is nu twee weken wat rustiger, maar u kunt zich voorstellen wat er gebeurt als je dezelfde mensen moet vragen hetzelfde nog een keer te doen. Het gaat voor de ziekenhuizen dus om hersteltijd." Volgens Suttorp dalen de Brabantse cijfers niet echt meer. "Het virus is nog niet overwonnen. En, ook dat weten we allemaal: het kan zo weer oplaaien. (...) We voelen ons (...) wel gehoord, maar we begrijpen dat er meer is dan de medische situatie." Volgens Suttorp moet je de vinger aan de pols houden. "In de komende weken gaan we zien wat het effect is van het openen van de scholen. Vanuit medisch oogpunt houden we ons hart vast. (...) Als het nu weer volloopt, moet je die versoepelingen alsnog opschorten."

Welke emoties, waardeoordelen, kwalificaties, kritiek, steun worden gegeven?

- *ANBO-directeur Liane de Haan* zegt dat ze de verruiming van het bezoek in verpleeghuizen 'heel spannend' vinden. Ze zegt dat de ANBO liever had gezien dat mondkapjes verplicht zouden zijn voor bezoek, nu is dat facultatief.
- *Jurist en schrijver Maxim Februari* pleit er in de Volkskrant voor om naast feiten, ook waarden mee te nemen in het zogenoemde 'dashboard'. "Om te bepalen wat gezondheid is, wat een open samenleving is, wat veilige gegevensverwerking is. Je moet niet alleen iets willen weten, je moet vooral weten wat je wilt."
- In zijn column voor AD schrijft *Özcan Akyol* dat het de regering zou 'sieren' als ze onderhand ook naar die functie van sportscholen gaat kijken. "Mocht een snellere opening voor de branche echt niet mogelijk zijn, dan moet Den Haag alles doen om ervoor te zorgen dat er straks niet honderden sportscholen zullen verdwijnen."

Nertsenstallen

- *Oud-secretaris van Landbouw Henk Bleker* vindt dat als het gaat om de risico's van de verspreiding van het virus, de verantwoordelijkheid bij minister De Jonge van VWS ligt. Minister Schouten van Landbouw moet kijken naar wat dit betekent voor de continuïteit van de bedrijven en ook wat de gevolgen zijn voor het dierenwelzijn bij bijvoorbeeld varkenshouderijen.
- *Nertsenfokker Huub Kuijpers* uit Deurne maakt zich grote zorgen. Begin mei kregen een aantal van zijn nertsen verschijnselen van het coronavirus. Inmiddels zijn meer dan 160 van zijn dieren besmet. En ook hij en zijn vrouw zijn ziek geworden door de nertsen. Huub vindt het risico van verdere verspreiding inmiddels zo groot, dat hij het liefst zijn nertsen zou laten ruimen. "Het liefst zou ik de nertsen laten ruimen. Maar dat is niet aan mij, daar moet het ministerie over beslissen."
- *SP-Kamerlid Futselaar* vreest een ernstig scenario: "Zijn wij nu een variant van een virus aan het maken dat gevaarlijk is voor een toekomstig vaccin? Oftewel: is dit de kraamkamer van 'Covid-20' of de 'Brabantse griep'?"
- *PvdD-fractievoorzitter Ouwehand* wijst op de ingediende motie om nertsenfokkerijen te sluiten.

Slachthuizen/arbeidsmigranten

- *Dick Veerman, hoofdredacteur van Foodlog*, zegt in Met het Oog op Morgen dat het na coronabesmettingen in vleesverwerkende bedrijven, wachten is op besmettingen in andere sectoren. "Veiligheidsregio's en GGD's moeten dit nu onderzoeken en zich niet alleen richten op de slachthuizen", vindt Veerman.
- Dat veel medewerkers van de Vion-slachterij in Groenlo zijn besmet met het coronavirus verbaast de vakbonden niets. "Tijdens het inklokken, verkleeden, handen wassen en pauzeren was het voor medewerkers onmogelijk om anderhalve meter afstand te houden", zegt bestuurder *John Klijn van vakbond FNV* over de arbeidsomstandigheden in het slachthuis van Vion. Daar sluit vakbond CNV zich bij aan. "Er werken te veel mensen. Een oplossing is afschalen: met minder medewerkers is er meer afstand mogelijk." Maar, weten de twee vakbonden, daarmee is het risico om besmet te worden niet verdwenen. Een groot deel van het besmettingsgevaar speelt zich buiten werktijd af. Klijn legt uit: "Bij Vion werkt een aantal Twentenaars en Achterhoekers in vaste dienst, maar het merendeel bestaat uit arbeidsmigranten uit Polen, Roemenië en Bulgarije. Zij hebben een flexibel contract bij een uitzendbureau, dat vaak ook vervoer en huisvesting regelt." En daar zit het probleem, zegt FNV. "Veel arbeidsmigranten wonen in grote groepen bij elkaar. Hutjemutje", aldus bestuurder Klijn. "De kans dat ze elkaar buiten het bedrijf besmetten is dus groot. Daar komt bij dat arbeidsmigranten vaak op meerdere locaties worden ingezet waardoor - als zij besmet zijn - ze het virus veel te makkelijk op meerdere locaties kunnen verspreiden." CNV noemt ook het vervoer van en naar de slachterij. "We zien dat de regels worden geschonden. Je mag met maximaal twee mensen in een auto zitten maar er komen busjes vol met arbeidskrachten aanrijden. Om voor de deur toch aan de regels te voldoen worden er twee of drie mensen 150 meter voor de ingang uit het voertuig gezet." Volgens *Harm Spann van uitzendbureau Multimax* is het niet eerlijk om alle uitzendbureaus daar van te beschuldigen. "Wij huisvesten alleen kleinschalig, op bungalowparken en in particuliere woningen", zegt hij. "En we houden ons ook aan de regels met betrekking tot het maximale aantal mensen in een voertuig." Hij stelt dat zijn medewerkers nu op een bungalowpark in de buurt van de slachterij voor veertien dagen in quarantaine zitten. Twee van hen zijn besmet geraakt, zij wonen nu samen. Volgens FNV hebben uitzendbureaus zoals die van Spann veel te veel macht gekregen nu veel arbeidsmigranten er voor wonen en werken van afhankelijk zijn. "Vleesverwerker Vion lijkt hier misschien de baas, maar die gaat helemaal niet over die mensen, dat zijn de uitzendbureaus", zegt Klijn. Hij vervolgt "Dat heeft de hele sector laten gebeuren. Het is tijd voor overheidsingrijpen." FNV en CNV pleiten dus voor betere arbeidsomstandigheden in de sector. Zij denken aan een wet zoals die onlangs in Duitsland is ingevoerd. In Duitse vleesfabrieken mag vanaf 2021 alleen nog worden gewerkt met een vast contract, ter bescherming van de vaak buitenlandse werknemers. "Dat zou een einde maken aan heel veel problemen in deze sector", aldus Klijn.
- *Ronald Lotgerink, topman van Vion*, zegt 'erg verrast' te zijn door het hoge aantal coronabesmettingen in het slachthuis. "We hebben alle maatregelen genomen die je moest nemen." Volgens Lotgerink bleek uit GGD-inspecties dat het bedrijf aan de RIVM-regels voldeed. Vion zegt dat geen van de besmette werknemers ziekteverschijnselen vertoonde. Het bedrijf wil, net als Schouten, op grote schaal preventief testen. Lotgerink van Vion verwacht inderdaad dat de oorzaak van de besmettingen "deels ligt bij de flexwerkers en hun woonsituatie". Het bedrijf zegt dat Vion nu hun woonomstandigheden gaat onderzoeken. Ook worden ruimere bussen ingezet voor vervoer. Al zegt Lotgerink dat "het uitgangspunt" is dat alleen mensen die een kamer delen – en die dus 'een huishouden' zijn – een busje delen. "Dat is formeel

de situatie. Maar wij maken gebruik van uitzendbureaus, ik sluit niet uit dat daarbij fouten kunnen worden gemaakt."

- Horizon Meat Services, een uitzendbureau voor de vleesindustrie, levert 185 buitenlandse flexwerkers aan de Vion-fabriek in Groenlo, ongeveer een kwart van het totaal. Ruim de helft van hen woont verdeeld over vier locaties over de grens in Duitsland, laat een woordvoerder weten. Ze erkent dat „meerdere mensen op een relatief klein oppervlak” samenwonen, maar benadrukt dat de accommodaties aan alle eisen voldoen en zijn gecertificeerd door de Stichting Normering Flexwonen (SNF). Is het veilig? Dat is “moeilijk te zeggen” volgens de woordvoerder, omdat er nog veel onduidelijk is over de verspreiding van het coronavirus én het bedrijf geen zicht heeft op gedrag van zijn flexkrachten. Omstandigheden op de werkvloer zijn de verantwoordelijkheid van Vion, stelt de woordvoerder van Horizon, maar “ik kan me voorstellen dat 1,5 meter afstand houden in de fabriek niet altijd mogelijk is”.
- Gaat het over varkenspest, dan lijken slachthuysdirecties doorgaans 'afgestudeerd' in de verspreidingsrisico's van dierenziekten, constateert John Klijn van vakbond FNV. Nu het met corona over de volksgezondheid gaat, bespeurt hij in de vleesfabrieken een stuk minder daadkracht om een virusverspreiding te voorkomen. Al weken waarschuwen de bonden voor het besmettingsgevaar van corona bij slachthuizen: vanwege de onmogelijkheid om er continu afstand te houden, de luchtstromen en het hutjemutje-transport en dito huisvesting van de veelal buitenlandse arbeiders. Hebben de slachthuizen te lang hun gang kunnen gaan?
- *Maurice de Hond* stelt opnieuw dat de besmettingen in slachterijen komt door aerosols die goed gedijen onder de koude omstandigheden daar. De Hond herhaalt op zijn blog vandaag zijn kritiek op de aanpak die uitgaat van "de verkeerde oorzaak", namelijk: geen 1m5 afstand kunnen houden in en om de slachterijen.
- *Bart Plaatje van FNV* noemt het hoge besmettingsniveau van 20% in slachthuizen 'alarterend' en wil breder testen. "Ik vind het onbestaanbaar dat dit niet breder onderzocht wordt in andere sectoren waar veel arbeidsmigranten werken."
- *Vicevoorzitter van de FNV Tuur Elzinga* vindt het toezicht op de handhaving van coronamaatregelen versnipperd. "De veiligheidsregio's gaan over huisvesting, politie over vervoer, de arbeidsinspectie en de NWWA over veiligheid." In een brief pleit FNV voor een structurele aanpak. Bart Plaatje: "Er wordt niet getest op corona in sectoren waar veel arbeidsmigranten werken, dus zeker weten doen we het niet. Het kan ook liggen aan de vleesverwerkende industrie. Mogelijk grijpt het virus daar sneller om zich heen om wat voor een reden dan ook. Maar ik geloof in deze situatie eerder in en/en, dan in en/of."
- De *burgemeester van Emmerik Peter Hinze* vreest dat zijn stad een 'coronahotspot' wordt. "Ik maak me grote zorgen omdat er werknemers (...) naar huis zijn gestuurd met de boodschap veertien dagen in quarantaine te moeten. (...) Het contact tussen Nederlandse en Duitse autoriteiten laat te wensen over. Zo heb ik tot nu toe geen data van besmette werknemers, terwijl ik daarom heb gevraagd. Dadelijk is Emmerik een coronahotspot, zonder dat ik er iets aan kan doen."

Kwaliteit mondkapjes in verpleeghuizen

- Tweede Kamerleden reageren kritisch na het verhaal door AD waaruit blijkt dat de helft van de 25 medische mondkapjes die afgelopen tijd door verschillende verpleeghuizen zijn aangeschaft, van onvoldoende kwaliteit zouden zijn. Een Kamermeerderheid van VVD, CDA, GroenLinks en SP wil dat verpleeghuizen door hen aangeschafte maskers kunnen laten testen bij het Landelijk Consortium Hulpmiddelen, zo schrijft AD. Zo kunnen de tehuizen volgens *VVD-Kamerlid Hayke Veldman* zien "dat ze de juiste mondkapjes hebben en niet met malafide verkopers zakendoen". Het CDA wil verder dat het kabinet kijkt hoe de productie van in Nederland gemaakte mondkapjes verder omhoog kan.

Financiële problemen bij gemeenten

- Op basis van eigen onderzoek in samenwerking met VNG, concludeert EenVandaag dat de coronacrisis er 'inhakt' bij gemeenten. "Veel gemeenten stonden er aan het begin van dit jaar al niet florissant voor door gestegen kosten van de Wmo en de jeugdzorg. Hier komt nu de coronacrisis bovenop. En het einde is nog niet in zicht." Dat gemeenten nu veel extra (corona-gerelateerde) uitgaven zelf betalen leidt tot veel zorgen en onzekerheid, want dit is pas het begin volgens veel deelnemers: "De coronacrisis is nog lang niet ten einde en de echte economische crisis moet nog komen. Wij hebben nú geld en duidelijkheid nodig, want we houden dit niet vol." En er is ook irritatie. Sommige gemeenten zeggen dat ze het gevoel hebben dat ze achteraan de rij staan bij het uitdelen van compensatie voor de coronacrisis. Een deelnemer schrijft: "Voor allerlei sectoren, bedrijven, KLM, is ruim geld beschikbaar. Maar gemeenten die al jaren worstelen om rond te komen, vinden geen luisterend oor. Deze crisis kan voor ons de nekslag zijn. Ik dacht dat wij één overheid

waren?" Als gemeenten moeten snijden gaan we dat allemaal voelen, zo waarschuwen de wethouders en gemeentesecretarissen in het onderzoek. Zij maken zich massaal (81%) zorgen over de maatschappelijke gevolgen van de coronacrisis. Omdat er dan voorzieningen omvallen waar we allemaal graag gebruik van maken, zoals sportclubs, vrezende dat meer inwoners in de knel komen. Dat kwetsbare groepen het nog zwaarder krijgen als de crisis langer duurt en er minder geld is om te helpen. Meer eenzaamheid bij ouderen, meer mensen met financiële problemen, bedrijven die omvallen. En ook keuzes die de gemeente wellicht moet maken bij de Wmo en de jeugdzorg. In de zorg ('en dan vooral in de Wmo') zullen hele harde keuzes gemaakt moeten worden. "Er zijn veel zorgen dat het voor kwetsbare groepen, zoals ouderen, nog zwaarder wordt", aldus Gijs Rademakers in de uitzending. "We gooien dan al het goede dat we de afgelopen jaren hebben opgebouwd weg. Dit kan ik niet uitleggen aan onze inwoners. Alleen een financiële injectie van het kabinet kan ons helpen", zo vat een wethouder het samen.

- *VNG-voorzitter Jan van Zanen* herkent de uitkomsten van het onderzoek van EenVandaag en VNG. "Het water staat gemeenten al langere tijd aan de lippen. Het beeld dat volgend jaar mogelijk moet worden bezuinigd op allerlei voorzieningen is een schrikbarend vooruitzicht. Gemeenten moeten daarom op een goede manier gecompenseerd worden." Maar ook met compensatie blijft de financiële situatie van gemeenten broos, zegt Van Zanen. "Gemeenten en Rijk moeten daarom ook afspraken maken over voldoende middelen om het enorm gegroeide takenpakket adequaat uit te kunnen voeren." In de uitzending van EenVandaag noemt Jan van Zanen het 'zeer ernstig'. "De cijfers spreken voor zich. Herkenbaar, maar schrikbarend." Volgens Van Zanen is een compensatie hard nodig. Van Zanen vindt ook dat er iets gedaan moet worden tegen de verschraling (in de openbare ruimte, eenzame ouderen), "daar moet je wat aan doen, want het is toch het cement van de samenleving, dat is bij ons in de buurten, in de wijken, daar moet je wat aan doen."

Context

- *De Duitse viroloog Christian Drosten* wilt meer nadruk op het ventileren van afgesloten ruimtes. Volgens Drosten is het luchten zelfs belangrijker dan handen wassen en desinfecteren. De viroloog zegt dat nieuwe wetenschappelijke inzichten erop wijzen dat corona naast druppels ook via aerosolen verspreid kan worden in een afgesloten ruimte. Om dat te voorkomen, moeten ruimtes voldoende geventileerd worden. Drosten pleit voor een herziening van bestaande richtlijnen. Mensen moeten zich meer moeten richten op ventilatie en minder op het constant wassen van handen, afvegen en desinfecteren.
- Brazilië houdt vast aan hun advies om het coronavirus te bestrijden met hydroxychloroquine.

Hoe wordt naar de overheid gekeken?

- "De lockdown gaat gepaard met rammelende regels" kopt NRC boven haar redactioneel commentaar. "Op het moment dat media ironische quizjes gaan publiceren onder de noemer 'Wat weet jij van de coronaregels?', moet het gezag zich realiseren dat er iets mis is." "Ga in verzet" roept de krant op. "...zulke zwak gefundeerde handhaving en marginale uitvoering verdient een rechterlijke toets."
- De Raad van State vindt dat een deel van maatregelen die de overheid heeft genomen om de verspreiding van het coronavirus af te remmen, beperkt de grondrechten van burgers en moet zo snel mogelijk worden afgebouwd. De wettelijke basis waarmee maatregelen aan het publieke leven zijn opgelegd is te beperkt. Ook is de democratische controle op de noodverordeningen onvoldoende, omdat ze zijn ondertekend door ongekozen voorzitters van veiligheidsregio's en er amper democratische controle op heeft plaatsgevonden.

Opiniepeilingen

- Uit enquête-onderzoek van LocalFocus en Kieskompas blijkt dat het landelijke gemiddelde van mensen die zich thuis opgesloten voelen 19,8% is. Met 25,5% voert Limburg de landelijke ranglijst aan. Ook in Zuid-Holland (22,7%), Noord-Holland (20,7%) en Utrecht (20,7%) voelen gemiddeld meer mensen zich opgesloten in eigen huis. Inwoners van Friesland, Drenthe en Zeeland hebben dat gevoel beduidend minder. Verder werd onderzocht in welke provincie men het contact met familie, vrienden en kennissen het meest mist. Zuid-Holland staat met 70,5% bovenaan. Utrecht (69,5%), Overijssel (68,2%) en Limburg (67,5%) volgen. Het landelijke gemiddelde is 66,5%. In Flevoland (55,6%) gaven de minste mensen aan het contact met familie of vrienden te missen.